

Csak holokauszt?*

Megérdemelte-e Kertész az irodalmi Nobel-díjat? Erről ugye lehet vitatkozni, irodalmároknak, gondolom, de mivel én nem vagyok az, hát nem teszem, tegyék, akik értenek hozzá. Én mint egyszerű, „mezei” olvasó, annyit mondhatok, hogy olvastam már érdekfeszítőbb könyvet is, mint ez. Az első négy-öt fejezet kifejezetten untatott, és a körülményeskedő stílus sem nyerte meg a tetszésemet. Na de hát én nem vagyok hozzáértő, én sajnós még Nádaszt is untam néha, olykor pedig még Esterházyt is, bár őt ritkábban, és persze nekik sem olvastam az összes írásukat, mint ahogy Kertésznek is csak most ezt az egy regényét. Abban is egyetérték, hogy Esterházy nyelvezete és gyönyörű hosszú, tekervényesen találékony mondatai a magyar irodalomnak inkább lehetnek gyöngyszemei, mintsem Kertész néhol modoros, szerintem akarattalagos szóismétlései, amivel, gondolom, a történet líraiságát óhajtotta fáradtságos úton elérni, refrénszerű szófüzerek segítségével. A könyv vége felé már kifejezetten élvezetes volt, mert megszoktam és vártam, mikor jön egy-egy *nagyjában-egészében valójában-összességében igencsak*. Mint az egyik liceumi tanárunk „hogyhát”-jai, amelyeket két osztálytársam rovátkák húzásával számolgotott a füzetében a fizikaóra végeztéig.

Azzal is egyetérték, hogy talán Esterházy inkább érdemelt volna irodalmi Nobel-díjat. Ha én osztottam volna ki, akkor viszont nem ő kapja, hanem Kukorelly Endre, akinek talán nem annyira kiműveltek a szövegei, őt viszont még sohasem untam... De mindez irodalom.

T. K. A. álláspontja sokkal inkább azt próbálja meg bizonygatni, hogy *Kertész NEM ÉRDEMELTE meg a Nobel-díjat*, nem pedig azt, hogy *Kertész nem érdemelte meg A NOBEL-DÍJAT*.

Mármost hogy ki mit érdemel és mit nem, ez nem irodalomkritikai kérdés, talán inkább jogi. Vagy tévednék?

(Egyébként is, riaszt, ha valaki halálbiztos abban, hogy az ő véleménye a helyes. Én többnyire kétkedek mindenben, önmagamban is.)

T. K. A. írásából az tűnik ki, hogy egy ILYEN ember (meg is indokolja, milyen...) MEGÉRDEMELTE-E, hogy díjat kapjon? A szerző gondolatmenetét követve, kérdések sorozata jönne: MEGÉRDEMELTE-E egyáltalán, hogy megszülessen? MEGÉRDEMELTE-E, hogy magyarnak szülessen? MEGÉRDEMELTE-E, hogy túlélje a holokausztot? MEGÉRDEMELTE-E, hogy író váljék belőle?

Az az egy kérdés furamód nem tevődik fel – illetve T. K. A.-nál csak ellentételesen –, hogy MEGÉRDEMELTE-E, hogy elvigyék Auschwitzba, ami ugye tény...? Merthogy mindjárt megmagyarázódik, hogy bár a szerző saját bevallása szerint nem zsidóellenes semmiképpen, mégis azt tartja, hogy Auschwitz nem olyan nagy bűn, főként nem a magyarok bűne vagy nem kizárólag az. Illetve aki ezt állítja, az magyarellenes.

Látjuk tehát a szöveget a zsákból kibújni, hogy bizony már nem is egy Nobel-díjról van szó, hanem a holokausztról, és arról, hogy ki mint vélekedik róla. T. K. A. szerint a holokauszt ugyanolyan sajnálatra méltó tragédia, mint a gulagba, a Duna-csatornához hurcoltaké, vagy az Etiópiában már születésükkor éhhalálra ítélt szerencsétleneké, vagy mint a terrorista akciók során elhunytaké, mint egy, az utcán elkövetett értelmetlen gyilkosság vagy egyéb eszement ámokfutó véletlenszerű áldozataivá váló embereké. Ezzel már sajnos nem érthetek egyet.

Vitázzunk tehát a holokausztról, ne KertésZRől, de akkor nyíltan és bevallottan. Mert a regény, melyet analizál, s melyért díjat kapott, az bizony erről szól, az elejétől a végéig, erről és csupán erről. A holokausztról én magam személy szerint elég korán tudomást szereztem az iskolai tanulmányaimból, de aztán később hozzáolvastam még pár nevezetesebb regényt is, tehát nem mondhatnám, hogy elment a fülem mellett. Azt soha nem értettem, hogy miért pont a zsidókat kellett táborokba hurcolni, elgázósítani, kiirtani, és mi baja volt velük Hitlernek, a náciknak vagy akárkiknek. Mikor még a bőrük színe se más, mint például a négereké, cigányoké, kínaiaké vagy araboké. Még ma sem tudom a választ erre a gyerekes kérdésre. Egyszerűen NEM TUDOM, mi a különbség zsidó és nem zsidó között (körülmétéléstől eltekintve, bár abban sem értem, mi a kunszt). Egy idő óta – régebben soha, de aki tudja, hol élek, az érti, miért nem olvashattam -, a rendszerváltozás után azonban egyre több olyan cikk, írás került a szemem elé, amelyben valakik lekicsinyelik a holokauszt nagyságát, jelentőségét, „pokoliságát”.

Ennek sem értem okát, bár már érteni VÉLEM – ők viszont TUDNI vélik, hogy miért. Nohát, ezek az emberek azt mondják: nem is haltak meg annyian a koncentrációs táborokban, mint amennyit utólag összeszámoltak! Nem milliókról, talán százazrekről lehet szó. És nem is lehetett olyan borzalmas, amikor annyian és annyian visszatértek! Mert ha tényleg, valóban ki akarták volna irtani a zsidókat, akkor nem maradt volna hírmondó sem belőlük, hisz megvolt a lehetőség a táborokban a teljes megsemmisítésükre. Talán csak nem volt elegendő idő. Mások még ezt is tagadják, mesének tartják az egész haláltáborosdit, a dokumentumok, bizonyítékok és helyszíni felvételek ellenére sem. Megint mások úgy vélik, igenis jó volt ez az ötlet a haláltáborokkal, és igenis, folytatni kéne. Ha nem is a zsidókkal, akkor a cigányokkal, a homokosokkal, az életre nem valókkal, a koldusokkal, a zavargókkal, akárkikkal, akik egy kalap alá tartoznak valamilyen szempontból és akik valakiknek útban vannak, vagy egyszerűen csak valaki hatalmasok utátlják őket.

No és most jutottunk el – szerintem – a lényeghez: törvényesen kiirtani ártatlanokat, és erre még indokot is találni, ez itt a bökkenő!

Ezért a világon a letragikusabb esemény egymaga a holokauszt. Mert ártatlan embereket mások is irtottak ki máskor, máshol, ÉSZ NÉLKÜL, ÖSZTÖNÖSEN vagy pusztá GYŰLŐLET ÁLTAL. Hálnak meg ártatlanok ma is háborúban, terrorakciókban, természeti katasztrófákban, balesetekben.

De a holokausztban azok, akik kiirtották a zsidókat, esetenként még csak nem is gyűlölték őket. Egy IDEOLÓGIA, egy eszme, egy törvény alapján, kötelességből, munkából, szolgálatból, részint „jóhiszeműen” tették, amit tettek, utólag sokan bizonygatva, hogy CSAK parancsra cselekedtek.

Kertész a Sorstalanságban diákcsinnyhez hasonlóan nevezi az egész haláltábor-ötletet, ami T. K. A.-t felháborítja. Pedig nagyon találó észrevétel ez, csak fortissimóban kell gondolkodni. Mintha tényleg csak gigantikusan eltúlzott diákcsinny lett volna az egész, olyan gusztustalan, bárgyú és eszement kitaláció. Maguk a diákcsinnyek miniatűrben valójában mind apró szadista kinzások: a társunk feneké alá tett rajzszög, a ragasztóval bekent uzsonna, az összegöbözött ujjú pulóver vagy kabát és hasonló kisebb-nagyobb durvaságok, amelyeken az egész osztály röhög, kivéve a kárvallottat. Igaz, a diákcsinny elkövetője olykor talán csupán csak egyetlen gyerek, vagy legfeljebb ketten-hárman az osztályból. Na de Karinthyval élve: „Röhög az egész osztály...”! És ilyenkor a felelősségre vonásnál, bár nem bűnösök, azoknak is szégyenkezniük kell, akik nem vettek részt a tényleges kivitelezésben! Talán csak azért, mert nézték. Talán mert ők is elmosolyodtak. Hát még, ha élvezték is a társuk kínjait! (Ezért nem szeretem például a kandi kamera típusú tévéműsorokat sem.)

A magyarságot nem akarja senki tettesnek kikiáltani a holokauszt bűnében. Legfeljebb cinkos padtársai - még találóbban: kukkolló szemlélői - voltak az egésznek. Főleg a ma élők, akik már szinte csak leszármazottai ezeknek a kukkolló „osztálytársaknak” – azoknak, akik mindebben részt is vettek, látták, vagy kortársként éltek a holokauszt éveiben. Ezeknek az embereknek a gyerekei bizonyára csupán a szüleik vagy tanítóik beállítottságának köszönhetően, neveltetésük függvényében, hallomásból, elmondásból „emlékeznek” és formálnak véleményt az egészről.

Visszatérve a könyvre: a Sorstalanság látszólagos szenvtelensége folytán szerintem tragikusan gunyoros. Viszont nem fogja megérteni vagy értékelni egyetlen olyan olvasója SEM, aki élete során SOHA nem került megalázott, kiszolgáltatott helyzetbe, embertelen körülmények közé, értelmetlen szenvedésre kárhozattva, kilátástalan, halálközeli állapotba, amikor már az öngyilkosság gondolata a legmengetőbb érzés, amikor a néha nem is akaratlan kinzók, a nem is börtönörök, a nem is ellenségek miatt létük, testi-lelki épségük kerül veszélybe, és néha választaniuk kell más halála vagy az ő saját haláluk között, csekélyke visszás örömet érezni életben maradásukért, miközben mindenki más körülöttük elpusztul. Az ilyesmiken ÁT NEM MENT emberek mindig is unni fogják elejétől végéig a holokausztos történeteket, mindig is vitatni fogják, hogy mindez valóban megtörtént-e. Mindig is csodabogaraknak tartják azokat, akik nincsenek övelük egy véleményen, és elmebetegeknek azokat, akik vádaskodnak, gyűlölik a többieket, akikért ártatlanul, tehetetlenül sínylődtek valahol, valamilyen módon, valameddig.

A mindenki ellen forduló gyűlölet a haláltáborot megjárta ember részéről nem-hogy érthető, hanem egyenesen kötelező. Egy helyen EZT, más helyen meg épp

AZT róják fel Kertésznek, hogy közömbös és NEM GYŰLÖLI azokat, akik őt a táborban fogva tartották, megalázták, kínozták, megpróbálták lassan, de biztosan hozzásegíteni a halálhoz.

Mínthogy T. K. A. is állandóan a Kertész szövegeiből vett idézetekkel támasztja alá vélt igazát, én is egy idézettel próbálom illusztrálni azt, aminek nyilvánvalóságával egyetértek a vitát indító szöveg, majd a regény elolvasása után. Az idézet az utolsó fejezetből van. A hazatérésekor, a jóindulatúnak tűnő újságíró bárgyú „milyen volt a haláltábor?” kérdéseire állapítja meg az író: „...kezdtem lassan belátni: egy s más dolgról sosem vitázhatunk, úgy látszik, idegenekkel, tudatlanokkal, bizonyos értelemben véve gyerekekkel, hogy így mondjam.”

Ami engem illet, én a holokauszt megtörténte miatt nem a magyarságomért érzek szégyent. Nem vélem, hogy a magyarok hibásabbak volnának bármely más nemzetnél mindebben azokhoz képest, akiknek országából mondjuk nem hurcoltak el éppen annyi zsidót a légerekbe. Nem érzem magam bűnösnek a zsidók lágerbe hurcolásában és elpusztításában, bárki állítaná is ezt, sem szüleim, sem nagyszüleim, sem semmilyen felmenőm miatt, akik éppenséggel történetesen mind magyarok voltak.

Én csak egy dolgot érzek: a szégyent - amiatt, hogy EMBER vagyok - és mert ezt a tettet emberek követték el emberek ellen. Ha állat lennék, növény vagy tárgy, netalán Isten, nem kellene szégyenkeznem. Egyedül EZÉRT szégyenkezem, s nem azért, mert magyar vagyok. Lehet, hogy van sok fontosabb tragédia, mint a holokauszt. De szégyenteljesebb nincsen. Elég sok magyar van, aki mind ezt nem érti. És ezért újfent CSAK szégyent érzek, s nem büntudatot.

Debreczeni Éva

* A szerkesztő hosszas vívódás után adja közre a Debreczeni Éva írását. A szatmárnémeti szerző írása a sok közül az egyik felelet a Stockholmban megjelenő Új Kéve tavaly decemberi számában megjelent irodalmi elemzésnek álcázott, a folyóirat terjedelmének csaknem felét érdemtelenül elfoglaló írásra, amelyben a szerző többek között hazugnak, ostobának és magyarellenesnek nevezi a Nobel-díjas író. Az nyilvánvaló, hogy a folyóirat két szerkesztője közül legalább az egyik visszaélt helyzetével: a szeretet ünnepe előtti hetekben a maga szerkesztette egyházi folyóirat palástja mögé bújva, és engedve a kivagyiskodás bűnének – gyűlöletet prédikál. Ezzel nemcsak a szerzővel azonos helyen született Debreczeni Éva rosszállását vívta ki, hanem sok más svédországi magyar olvasóéét is, akik felháborodásukat írásban, illetőleg elhatárolódásukat mutató nyilatkozatban óhajtották kifejezni. A szóban forgó írás hangneme olyan, hogy vitát nem érdemel, ezért azokat, akik ilyen céllal szerkesztőségünkhez fordultak – igyekeztünk lebeszélni. A Debreczeni Éva írása viszont magyarazatot ad arra, hogy a lekcisinylők lényegében milyen kérdésekkel nem számolnak. Azokat pedig, akikben fölhorgadt a kétely az első magyar irodalmi Nobel-díjas érdemeit illetően, megnyugtatójuk, hogy megkérdőjelezni az odaitélők hozzáértését (számos más díjat, többek között Kossuth-díjat is kapott) csakis a nagyképűség mellényében ideig-óraig feszítve lehet.